

[B] TWEE UITGEVERIJEN (ONDER)BELICHT

De geschiedenis van een uitgeverij kun je op vele manieren (be)schrijven. Het dierbaarst zijn mij de verhalende boeken die je leest als de biografie van een persoon – in casu dus (meestal) van een groep personen die richting hebben gegeven aan een instituut dat op zijn beurt richting gaf, of probeerde te geven, aan de totstandkoming van een bepaald soort boeken: literatuur, lectuur, non-fictie, wetenschappelijk werk, educatieve boeken, noem maar op. In die geest schreef bijvoorbeeld Guus Sötemann de geschiedenis van Querido, Laurens van Krevelen die van Meulenhoff, een groep Leuvense historici die van uitgeverij Averbode, Kevin Absillis die van Manteau, enzovoort, in Nederland meer dan in Vlaanderen, maar dat ligt om vele redenen, die hier niet opgesomd hoeven te worden, voor de hand.

De twee recentste uitgeverijgeschiedenissen, allebei verschenen in 2012, hebben betrekking op het jubilerende Nijgh & Van Ditmar, dat toen 175 jaar bestond, en op Meulenhoff, waarvan de eerste eeuw (1895-2000) onder de loep wordt genomen. Het zijn twee uiterst verschillende boeken geworden, om niet te zeggen twee uitersten in de omgang met het leven van een uitgeverij.

Het jubileumboek dat C.J. Aarts en M.C. van Etten hebben samengesteld naar aanleiding van 175 jaar Nijgh & Van Ditmar heeft veel weg van een grabbelton. Dat is niet per se negatief bedoeld. Het boek is verdeeld in tien hoofdstukken: vier die de eerste eeuw (1837-1940) bestrijken, toen de uitgeverij in Rotterdam gevestigd was, vijf over de periode 1940-1987, toen ze verhuisd was naar Den Haag, en één over de laatste kwarteeuw in Amsterdam. Elk hoofdstuk wordt ingeleid met een kort historisch

overzicht van niet meer dan een vijftal pagina's, en dan volgen tientallen bladzijden die inzoomen op auteurs, boeken, tijdschriften, reeksen, met goed gekozen citaten en met vele honderden prentjes (in kleur), die vaak illustratief, maar soms ook wel een beetje vermoeiend zijn. Een vroege bladzijde (15) behandelt bijvoorbeeld het tijdschrift voor de jeugd *Philarete*, dat van 1837 tot 1843 bij diverse uitgevers verscheen; daarvan toont het boek negen omslagen, zwarte druk op donkergroen, waarvan alleen de titel leesbaar is: zelfs met de loep heb ik niet kunnen onderscheiden welke omslagen nu precies van Nijgh afkomstig zijn. De gebruikte methode levert ook veel herhalingen op: de eerst vriendschappelijke, vervolgens vijandige verhouding tussen Henricus Nijgh en zijn voormalige werkgever G. Vervloet wordt in het historische overzichtje van hoofdstuk 1 beschreven (maar niet opgehelderd), en even verderop bijna letterlijk herhaald bij de bespreking van het tijdschrift *Iris*, waar beide heren ruzie over maken. Soms wordt de geschiedenis ook op een verrassende wijze herschreven: volgens p. 31 van het boek vond de Franse Revolutie blijkbaar plaats in 1889 en de daarop volgende executies en sterfgevallen dus allemaal in het laatste decennium van de negentiende eeuw (Lodewijk XVI “sterft op 21 januari 1893 onder de guillotine”, zijn zoontje twee jaar later in 1895); soms blijft een schrijver die we verwachten te zullen aantreffen, geheel onder de radar, zoals André Demedts, die in 1936 met *Het leven drijft* en in 1938 met *Afrekening* zijn eerste romans aflevert (beide respectievelijk al in 1939 en 1941 in Duitse vertaling verschenen bij de Rabenpresse in Berlijn) en die vervolgens door de oorlogsomstandigheden naar Desclée De Brouwer overstapt. Kortom, als geschiedschrijving is het boek verre van volmaakt, maar er is een schat aan illustratiemateriaal voor opgedolven, waarin het plezierig bladeren is.

Aan het andere einde van het spectrum staat de sociologische benadering van het fenomeen uitgeverij door Frank de Glas, die “een eeuw Meulenhoff 1895-2000” bestudeert, vanaf het begin van de uitgeverij tot aan het vertrek van Van Krevelen en het gerommel in de glazen dat daarop volgde. De auteur vertrekt bij zijn uitgeverijonderzoek, zoals bekend, van theoretische vraagstellingen, gestuurd door Bourdieu en andere sociologen, voor wie een uitgeverij een studieobject is dat je met

kwantitatieve analyses kunt ontrafelen. Uit zulke analyses blijkt dan bijvoorbeeld dat een literaire prijs kan leiden tot herdrukken en/of nieuwe titels in het fonds (p. 36), dat non-fictietitels vaak minder uiteenlopende exploitatiemogelijkheden hebben dan fictiewerken, bijvoorbeeld de bewerking tot toneelstuk of film (p. 45), dat binnen het literaire fictie-segment verhalend proza de overhand heeft boven poëzie en toneel (p. 70) of dat voor sommige fictieauteurs andersoortig werk hoofdzaak is (Jozef Deleu bijvoorbeeld doet in hoofdzaak aan “Vlaamse cultuur” en Paul Verhaeghen aan psychologie, p. 114-116); een soortgelijke “combinatie van bezigheden” werd, aldus De Glas, ook al door de Britse socioloog John B. Thompson in zijn bekende boek *Merchants of Culture* uit 2010 gerapporteerd met betrekking tot het Britse en Amerikaanse boeken-vak. De Glas’ boek bevat 46 tabellen die dit allemaal adstrueren en waarvan sommige ook echt instructief zijn, zoals bijvoorbeeld de lijst met de meest herdrukte titels van Nederlandstalige literaire fictie uit het Meulenhoff-fonds in de periode 1903-2000: die hitlijst wordt aangevoerd door Arthur van Schendel met 45 drukken van *Het fregatschip Johanna Maria* en Jan Wolkers met evenveel drukken van *Kort Amerikaans*, gevolgd door Wolkers met 41 drukken van *Turks fruit* en Hubert Lampo met 40 drukken van *De komst van Joachim Stiller*. Behalve door de genoemde auteurs wordt het peloton verder bevolkt door Anna Blaman, Oek de Jong, Adriaan van Dis, Renate Rubinstein, Bertus Aafjes en een twaalfstal anderen, maar met Aafjes zijn we al “gezakt” tot de 20 drukken van *Morgen bloeien de abrikozen*.

Kortom, wie van uitgeverijgeschiedenis méér verwacht dan een leuk becommentarieerde verzameling nostalgische prentjes, zal moeten wachten tot Nijgh & Van Ditmar een gedegener historische behandeling krijgt. Wie niet warmloopt voor theoretische modellen die kwalitatieve processen per se kwantitatief (be)grijpbaar willen maken, kan voor Meulenhoff nog steeds terecht bij de bijdrage van Laurens van Krevelen in het verzamelwerk *De productie van literatuur* van Gillis J. Dorleijn en Kees van Rees uit 2006. Van Krevelen noemde zijn bijdrage over het literaire fonds van uitgeverij J.M. Meulenhoff met recht en reden een “biografische schets”. Dat komt, zoals ik aan het begin van deze recensie schreef, meer overeen met wat ik mij onder

uitgeverijgeschiedenis voorstel. Wat niet wil zeggen dat alleen die opvatting zaligmakend is.

LUDO SIMONS

C.J. AARTS EN M.C. VAN ETTEN, *175 jaar Nijgh & Van Ditmar. Nimmer dralend 1837-2012*, Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam, 2012, 400 p.

FRANK DE GLAS, *De regiekamer van de literatuur. Een eeuw Meulenhoff 1895-2000*, Walburg Pers, Zutphen, 2012, 200 p.
